

EDUKACYJNE ZAGROŻENIA I WYZWANIA MŁODEGO POKOLENIA

1

Dominika CZAJKOWSKA-ZIOBROWSKA
Andrzej ZDUNIAK
(redakcja naukowa)

EDUKACJA XXI WIEKU **16**

**EDUKACYJNE
ZAGROŻENIA I WYZWANIA
MŁODEGO POKOLENIA**

DOROTA CZAJKOWSKA-TOSZCZOWSKA

ANTONIA ZAJNIAK

(redakcja zbioru)

EDUKACJA XXI WIEKU 16

Poznań 2009

EDUKACYJNE ZAGROŻENIA I WYZWANIA MŁODEGO POKOLENIA

1

Dominika CZAJKOWSKA-ZIOBROWSKA

Andrzej ZDUNIAK

(redakcja naukowa)

Poznań 2009

Recenzje

*prof. zw. dr hab. Roman Kulczycki
prof. dr hab. Barbara Sitarska*

Redakcja techniczna

Agnieszka Czajkowska

Korekta

Katarzyna Ziobrowska

Projekt okładki i strony tytułowej

Marta Zduniak

Skład komputerowy

Agnieszka Czajkowska

Copyright © 2009 by

 Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa
All rights reserved

ISBN 978-83-61304-06-7

Wydanie publikacji dofinansowane przez Fundację
„EDUKACJA XXI WIEKU”

 Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa
ul. St. Wyspiańskiego 16/4, 60-750 Poznań
tel. 0-61 8 55 35 37
e-mail: wydawnictwo@wsb.net.pl
www.wsb.net.pl

Druk i oprawa:

ESUS
ul. Wierzbęcice 35
61-558 Poznań

Wydanie pierwsze
Druk ukończono w marcu 2009

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE (Dominika CZAJKOWSKA-ZIOBROWSKA , Andrzej ZDUNIAK)	9
ZAMIAST WSTĘPU	
Rola edukacji w gospodarce opartej na wiedzy (Radosław KUPCZYK)	11
R O Z D Z I A Ł I	
EDUKACYJNE WYZWANIA I ZAGROŻENIA	17
Praktyki pedagogiczne – kilka uwag etyczno-prawnych (Dominika CZAJKOWSKA-ZIOBROWSKA , Matylda GWOŹDZICKA-PIOTROWSKA)	17
Rekrutacja pracowników oświaty (Agata PRZEWOŻNA-KRZEMIŃSKA)	24
Rynkowy charakter szkolnictwa zawodowego a rola informacji o rynku pracy (Barbara BATKO , Barbara TRZASKA)	33
Miejsce i rola uniwersytetu w środowisku akademickim. Idea humanizmu – czynnikiem bezpieczeństwa edukacyjnego (Justyna JAKUBOWSKA-BARANEK , Halina WRÓŻYŃSKA)	39
Konieczność, zaradność czy oszustwo - ściąganie w szkole, nadal opłacalne ryzyko (Irena SOROKOSZ)	49
Problem podmiotowości dziecka w warunkach Kształcenia zintegrowanego (Maria BUTRYMOWICZ)	58
Zagrożenia edukacyjne w kształceniu zintegrowanym (Jadwiga OLEKSY)	64
Dziecko leworęczne na etapie wczesnej edukacji (Ewa JĘDRZEJOWSKA)	72
Modelowanie kompetencji kluczowych studentów wyższej uczelni /w Poznaniu/ (Jan Waldemar ŁAGODOWSKI)	79
Działania informacyjno – edukacyjne sposobem na podniesienie świadomości ekologicznej (Jarosław MICHALAK , Robert KOŚCIELNIAK)	85
Proces kształcenia w opinii studentów Akademii Medycznej we Wrocławiu (Żanetta KACZMAREK)	93
Porozumiewanie się nauczyciela z uczniem – wybrane aspekty procesu komunikacji we współczesnej szkole (Małgorzata ZALEWSKA-BUJAK)	102
Społeczne konteksty edukacji młodzieży wsi Współczesnej (Krzysztof ZAJDEL)	109
Obowiązek szkolny a wolność jednostki w oczach ucznia (Jan Rajmund PAŠKO , Magdalena MATYSZKIEWICZ)	119
Uniwersytety trzeciego wieku istotnym komponentem edukacji przez całe życie (Janusz ABRAMCZYK)	126

R O Z D Z I A Ł II

MEDIA JAKO ŹRÓDŁO ROZWOJU I ZAGROŻEŃ	134
Język mediów a język młodzieży – edukacyjne wyzwania i zagrożenia (Izabela ŁUC)	134
Wspomaganie aktywności matematycznej uczniów wczesnoszkolnych komputerem (Renata RASZKA zd. KOZIEŁ)	143
Wykorzystanie multimedialnych pomocy dydaktycznych w nauczaniu przedmiotów humanistycznych (IZABELA RUDNICKA)	149
Mity o zdalnym nauczaniu a fluktuacja studentów (Wiesław PRZYBYŁA , Magdalena RATALEWSKA)	160
Młodzież wobec wykluczenia cyfrowego (Beata STACHOWIAK)	168
Problem zaniku czytelnictwa oraz niechęci wobec lektur wśród młodzieży szkół gimnazjalnych w opinii uczniów i nauczycieli (Marcin GALA)	176
Etyka i społeczna odpowiedzialność w wykorzystaniu mediów w edukacji (Bożena JAKUBCZAK)	184
Miejsce technologii informacyjnej w edukacji wczesnoszkolnej (Tatiana KŁOSIŃSKA)	193
Wizerunek nastolatki kreowany w czasopiśmie młodzieżowych (MAŁGORZATA WASILEWSKA)	199
Rozwój sklepów internetowych w Polsce (Edyta ŚLACHCIŃSKA)	204
R O Z D Z I A Ł III	
ZAGROŻENIA SPOŁECZNE	209
Wykluczenie społeczne – egzemplifikacje rosyjskie (Dominika CZAJKOWSKA-ZIOBROWSKA , Marina KUCHARSKA)	209
Ocena systemu wsparcia oraz zapotrzebowanie na instytucjonalną pomoc dla dzieci z rodzin dysfunkcyjnych w Gdańsku (Katarzyna LEONIUK , Magdalena LEMSKA , Katarzyna KRETOWICZ)	216
Właściwa atmosfera warunkiem zachowania pozytywnych relacji wewnątrzrodzinnych – komunikat z przeprowadzonych badań (Anna PRZYGODA)	226
Czemu winne są ofiary przemocy w rodzinie? Dylematy związane z redefinicją wartości deklarowanych przez młodzież doświadczającą przemocy (Joanna ŻEROMSKA-CHARLIŃSKA)	232
Przemoc jako wyzwanie dla edukacji wszystkich szczebli (Roman KRAWCZYŃSKI)	241
Narkotyki – jak przeciwdziałać (Katarzyna BANDYK)	248
Społeczne aspekty bezpieczeństwa w kontekście zachowań Pseudokibiców – problem chuligaństwa stadionowego (Wiesław KORCZYC)	259

Rodzinne formy opieki nad dzieckiem. Szansa czy zagrożenie? (Małgorzata PROKOSZ)	266
Kryzys kultury – kryzysem człowieka (Andrzej RYK)	275
R O Z D Z I A Ł IV	
ŚWIADOMOŚĆ ZAGROŻEŃ A PEDAGOGIKA BEZPIECZEŃSTWA	279
Problemy pedagogiki bezpieczeństwa: kompensacyjna nienawiść i konflikty systemów wartości – nowe wyzwania, nowe perspektywy (Jacek POSŁUSZNY)	279
W trosce o własne bezpieczeństwo (Krzysztof KRUSZKO)	290
Bezpieczeństwo ludzi starszych w wymiarze teraźniejszości (Andrzej KUSZTEŁAK)	298
W poszukiwaniu komercyjnej ochrony – analiza współczesnej koncepcji bezpieczeństwa narodowego (Jarosław SŁUŻALSKI , Beata SŁUŻALSKA)	313
Organy systemu reagowania kryzysowego w resorcie obrony narodowej (Zbigniew DZIEMIANKO)	321
Analiza ryzyka w systemach informatycznych (Sebastian SŁOMIAN)	328
R O Z D Z I A Ł V	
ŚWIADOMOŚĆ A ZAGROŻENIA NATURY ZDROWOTNEJ	337
Edukacja włączająca jako imperatyw normalizacji w biegu życia osób niepełnosprawnych (Elżbieta M. MINCZAKIEWICZ)	337
Postawa ciała w płaszczyźnie strzałkowej, mężczyźni w wieku 20 lat. Zakresy normatywne parametrów krzywizn fizjologicznych (Miroslaw MROZKOWIAK)	345
Częstość występowania wad postawy w środowisku wiejskim na podstawie wyników badań uczniów szkoły podstawowej w Palmierowie jedną z przyczyn rozwoju zmian zwyrodnieniowo-zniekształcających kręgosłupa (Agnieszka RADZIMIŃSKA , Irena BUŁATOWICZ , Karolina SKIMINA-PAPUGA , Katarzyna STROJEK , Marcin STRUENSEE , Monika STRUENSEE , Urszula KAŹMIERCZAK)	349
Deskrypcja poziomu i wielkości asymetrii linii wyrostków kolczystych kręgosłupa w płaszczyźnie czołowej populacji obojga płci w wieku od 3 do 20 lat (Miroslaw MROZKOWIAK)	353
Wpływ ćwiczeń gimnastycznych na życie ludzi starszych (Marcin STRUENSEE , Monika STRUENSEE , Katarzyna STROJEK , Agnieszka RADZIMIŃSKA , Irena BUŁATOWICZ)	357
Wiedza społeczeństwa o zasadach udzielania pierwszej pomocy ofiarom wypadków drogowych (Barbara TURCZAK)	362

Okres adaptacji zawodowej pielęgniarek i położnych w kontekście zmian w systemie kształcenia zawodowego (Katarzyna KRETOWICZ , Aleksandra GAWORSKA – KRZEMIŃSKA Halina NOWAKOWSKA , Katarzyna LEONIUK)	368
Nieergonomiczna praca stomatologów (Katarzyna STROJEK , Irena BUŁATOWICZ , Katarzyna CHILIMONIUK , Agnieszka RADZIMIŃSKA , Marcin STRUENSEE , Monika STRUENSEE)	378
Problematyka zatruc grzybami (Alicja NOWICKA , Marcin SKROK , Piotr JURKOWSKI , Małgorzata ĆWIKLIŃSKA-JURKOWSKA)	384
W MIEJSCE ZAKOŃCZENIA	
Edukacja a społeczeństwo – teoretyczne konteksty relacji zmiany społecznej i oświatowej (Przemysław GAŚIOREK)	395

Beata STACHOWIAK

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

MŁODZIEŻ WOBEC WYKLUCZENIA CYFROWEGO

Zamiast wstępu

Nie ulega wątpliwości, że jednym ze źródeł podziałów we współczesnym świecie jest dostęp do technologii informacyjno-komunikacyjnych. Jego brak prowadzi do wykluczenia cyfrowego,¹ zjawiska niezmiernie groźnego, szczególnie w kontekście budowy i rozwoju społeczeństwa informacyjnego oraz funkcjonowania jednostki w społeczeństwie. W literaturze znanych jest wiele określeń opisujących to zjawisko, lecz we wstępie, na potrzeby tego artykułu, zostanie przytoczona definicja, na której będziemy się opierać. To definicja sformułowana przez Fonga, Wellmana, Kena i Wilkesa, w której wykluczenie cyfrowe definiuje się jako zjawisko "systematycznych różnic w korzystaniu z komputerów i Internetu: pomiędzy krajami bardziej i mniej rozwiniętymi, pomiędzy ludźmi o różnym statusie społeczno-ekonomicznym (wykształceniu, dochodach, zawodzie, zasobności), pomiędzy ludźmi na różnych etapach życia, mężczyznami i kobietami, a także pomiędzy różnymi obszarami i regionami".² Jak można zauważyć pojęcie to opisuje zjawisko wykluczenia cyfrowego nie tylko jednostki, ale także grup społecznych, a nawet narodów – definicja ta ma więc uniwersalny charakter.

Wykluczenie cyfrowe w Polsce

Początek lat dziewięćdziesiątych to okres wielu przemian w Polsce, to także początek budowy społeczeństwa informacyjnego. Taki proces tworzenia nowego typu formacji społecznej niesie ze sobą zarówno zjawiska pozytywne, jak i negatywne. Tym negatywnym jest niewątpliwie wykluczenie cyfrowe, które także ujawniło się w Polsce. Początkowo, co może zabrzmieć dziwnie, to osoby korzystające z Internetu pozostawały na marginesie. Użytkownicy netu należeli do grupy wybrańców, jednak z czasem technologie informacyjno-komunikacyjne zaczęły się upowszechniać w naszym kraju, i to właśnie osoby, które nie posiadały dostępu do sieci, zaczęły powoli przesuwać się w kierunku marginesu. Niestety, ten margines osób pozostających bez dostępu do komputera i Internetu w Polsce jest stosunkowo szeroki. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego z roku 2007 odsetek gospodarstw domowych z dostępem do Internetu w miejscu zamieszkania wynosił 41%, z czego w 38% rzeczywiście korzystano z sieci. Czynniki, które wpływały na brak dostępu do sieci, były przede wszystkim *brak potrzeby* – 41% wskazań, *wysokie koszty sprzętu* – 32%, *zbyt wysokie koszty dostępu* – 31%, *brak odpowiednich umiejętności* – 20%, *brak technicznych możliwości podłączenia do Internetu* – 9%, *posiadanie dostępu do Internetu gdzie indziej* – 8%, *niechęć do Internetu* – 3% oraz *względy bezpieczeństwa* – 2% odpowiedzi respondentów. Z danych dostarczonych przez GUS wynika także to, iż ważnym determinantem wpływają-

¹ Wykluczenie cyfrowe, zwane w literaturze anglojęzycznej digital divide, czyli inaczej mówiąc luka cyfrowa, wykluczenie ze społeczeństwa informacyjnego, nierówności cyfrowe czy też nawet cyfrowa rozpadlina.

² D. Batorski: *Internet a nierówności społeczne*. „Studia socjologiczne” 2005, nr 2, s. 107-131

cym na posiadanie sprzętu komputerowego oraz dostępu do Internetu jest posiadanie dzieci.

Bardziej szczegółowe dane dotyczące dostępu do komputera i sieci przez mieszkańców Polski są zawarte w „Diagnozie społecznej 2007”. Badania zespołu monitorującego wykazały, iż w latach 2005-2007 wzrost przyłączenia komputerów do sieci był wyższy niż wzrost wyposażenia gospodarstw domowych w komputery. Oznacza to, że wzrasta zapotrzebowanie na usługi sieciowe i że stają się one coraz bardziej powszechne, chociaż ciągle nam daleko do średniej europejskiej. Badania zespołu dowodzą także tego, iż do grupy osób, które częściej nie korzystają z Internetu, należą: osoby starsze, renciści i emeryci, osoby słabo wykształcone, osoby o niskich dochodach, pracujące w rolnictwie, a także osoby bezrobotne. Te zależności nie są charakterystyczne jedynie dla społeczeństwa polskiego, dane pochodzące z badań przeprowadzonych w innych krajach potwierdzają te prawidłowości. Statystyki unijne wskazują także na zależność między stanem zatrudnienia a korzystaniem z technik informacyjno-komunikacyjnych. Według danych dla UE25 wśród bezrobotnych regularnie korzysta z Internetu 15% osób, natomiast wśród zatrudnionych odsetek ten wynosi aż 47%.³ Ta różnica jest statystycznie istotna, pamiętajmy poza tym także o tym, że wykluczenie cyfrowe dotyka zazwyczaj całych rodzin. Również dane pochodzące z projektu ICT for All,⁴ wskazują na to, że szczególnie zagrożonymi grupami wykluczeniem cyfrowym są właśnie grupy objęte projektem badawczym. Już wstępne badania przeprowadzone jesienią 2007 roku wśród 200 respondentów, po 50 z każdej grupy, wykazały, że najlepiej sytuacja przedstawia pod względem posiadania telefonu komórkowego i DVD, o wiele gorzej w obszarze posiadania komputera stacjonarnego. I tak, dostęp do komputera stacjonarnego deklarowało 74% osób długotrwale bezrobotnych, 54% imigrantów, zaledwie 26% osób niepełnosprawnych i starszych. Badania wykazały także, iż żaden z respondentów nie posiadał dostępu do komputera kieszonkowego, a tylko nieliczni deklarowali posiadanie laptopa oraz dostęp do nawigacji GPS. W przypadku dostępu do Internetu jego posiadanie deklarowało zaledwie 7% imigrantów, 18% seniorów i osób niepełnosprawnych oraz 57% bezrobotnych.⁵ Także dane pochodzące z Polski wskazują na to, że status na rynku pracy wpływa na korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych, i tak, o ile z sieci nie korzysta połowa Polaków, to wśród bezrobotnych ten odsetek wynosi 64%, a w przypadku osób pozostających pod opieką pomocy społecznej aż 73%. Niestety, Internet w Polsce jest ciągle dobrem luksusowym, a nie powszechnym, jak stwierdza A. Piotrowski z Centrum Adama Smitha „Biorąc pod uwagę średni zarobek w Polsce, to Internet – jego ceny są najwyższe w Europie”.⁶ Ceny Internetu w Polsce są porównywalne z cenami w Luksemburgu oraz Szwajcarii, a przecież społeczeństwa

³ M. Jendra: *Internet eliminuje wykluczenie społeczne*. „Gazeta Samorządu i Administracji” 2008, nr 11, <http://samorzad.infor.pl/temat-dnia/77439/Internet-eliminuje-wykluczenie-spoeczne.html> z dnia 28 września 2008 roku

⁴ Celem projektu było wypracowanie wskaźników do mierzenia poziomu wykluczenia cyfrowego w czterech społecznych grupach szczególnego ryzyka (imigranci, osoby długotrwale bezrobotne, osoby niepełnosprawne, seniorzy 65+).

⁵ J. Stempień: *Wirtualna nieobecność*, <http://www.niebieskalinia.pl/articles.php?id=18&w=1280> z dnia 28 września 2008 roku

⁶ S. Czubkowska: *Nasz Internet 12 razy droższy niż w Szwecji*. „Dziennik” z 12 września 2008 roku, z dnia 28 września 2008 roku:

http://www.dziennik.pl/wydarzenia/article235790/Nasz_internet_12_razy_drozszy_niz_w_Szwecji.html

te są niewątpliwie społeczeństwami zamożniejszymi, stąd i problem wykluczenia cyfrowego jest szerszy.

Jak można zauważyć, wykluczenie cyfrowe ma pewne ponadpaństwowe prawidłowości, jednakże jako zjawisko społeczne jest dynamiczne i ciągle się zmienia. W. Gogołek, mówiąc o przyszłości, przestrzega: „Wykluczeni pojawią się również wśród tych, którzy dobrze radzą sobie z Internetem. Internauci podzielą się na tych, którzy sprawnie wyszukują informacje potrafią twórczo je wykorzystać, i na tych, którzy co prawda sprawnie wyszukują, ale są mało kreatywni, potrafią tylko coś skopiować i wkleić”.⁷ Dlatego też za kilka lat rozważania o wykluczeniu cyfrowym mogą mieć zupełnie inny charakter.

Młodzież wobec wykluczenia cyfrowego

Zazwyczaj młodzieży nie wlicza się do grup zagrożonych wykluczeniem cyfrowym, przecież z nowych technologii korzysta zdecydowana większość młodych ludzi. I tak, w grupie wiekowej 16-24 lata 88% osób korzysta z komputerów, 94% z telefonów komórkowych, 75% z Internetu, natomiast w pozostałych grupach wiekowych odsetek korzystających z nowych technologii jest znacznie niższy. Spójrzmy na dane zbiorcze dotyczące nowych technologii.⁸ Dane wskazują na to, że w grupie wiekowej 16-24 lata nie korzysta z tych trzech technologii jedynie 2%, w przedziale wiekowym 25-34 lata 5%, 35-44 lata 14%, w grupie wiekowej 45-59 lat już 30%, 60-64 lata wskaźnik ten wynosi 49%, natomiast wśród osób w wieku 65 lat i więcej aż 77%. Jednakże należy mieć świadomość, że dzieci i młodzież pochodząca ze środowisk zagrożonych może także podlegać temu negatywnemu zjawisku w szerszym zakresie.

Kwestie związane z problemem *wykluczenie cyfrowe a młodzież* można rozważać na kilku płaszczyznach, pierwszą z nich jest rozumienie znaczenia pojęcia wykluczenia cyfrowego. Okazuje się, że nie jest z tym najlepiej, mimo tego że zjawisko wykluczenia obejmuje wiele grup społecznych, to pojęcie to nie jest znane. Nieznajomość pojęcia nie dotyczy tylko wykluczenia cyfrowego, ale także wykluczenia społecznego. Według danych Pentoru niespełna 13% respondentów wie, co oznacza wykluczenie społeczne,⁹ czyli kojarzy ten fakt z sytuacją „niemożności uczestniczenia w życiu społecznym”, 26% raczej kojarzy wykluczenie społeczne „z brakiem akceptacji w środowisku”, a 17% respondentów wiązało wykluczenie społeczne z bezrobociem czy alkoholizmem. Podobnie, a nawet gorzej, przedstawiałaby się sytuacja z kojarzeniem zjawiska wykluczenia cyfrowego, potwierdzają to badania autorki. Podczas badań ankietowych przeprowadzonych w latach 2004-2005 wśród 380 studentów politologii i stosunków międzynarodowych zarówno stacjonarnych, jak i niestacjonarnych. Kilka punktów w ankiecie dotyczyło wykluczenia cyfrowego. Jedno z pytań brzmiało *Czy jest znane Panu/Pani pojęcie wykluczenie cyfrowe?*, 82% respondentów stwierdziło, że *nie* i *zdecydowanie nie*, blisko 6% odrzekło, że *nie ma zdania*, jedynie 12% odpowiedziało *tak*. Natomiast nikt nie stwierdził w sposób zdecydowany, iż pojęcie wykluczenia cyfrowego jest mu znane. Kolejne pytanie sformułowano tak *Jak rozumie Pan/Pani pojęcie wyklu-*

⁷ Polakom grozi wykluczenie cyfrowe, <http://www.verivox.pl/power/article.aspx?aid=218> z dnia 28 września 2008 roku

⁸ Te trzy technologie to triada: komputer – telefon komórkowy – Internet

⁹ D. Uhli: *Przeczytaj, a dowiesz się, czy nie jesteś wykluczony*, z dnia 6 października 2008 roku: http://wyborcza.pl/1,75478,5650158,Przeczytaj_a_dowiesz_sie_czy_nie_jestes_wykluczony.html

czenie cyfrowe? Okazało się, że jedynie 99 osób na 380 pokusiło się o zdefiniowanie tego zjawiska. Wynik ten może nieco dziwić, gdyż jedynie 12% respondentów stwierdziło, że to zjawisko jest im znane, a aż 26% badanych podejmowało próbę zdefiniowania zjawiska. Nie zawsze były to próby udane. Ostatnie pytanie brzmiało *Jakie grupy społeczne są Pana/Pani zdaniem szczególnie zagrożone wykluczeniem cyfrowym?* Respondenci mieli do wyboru dziewięć grup oraz wariant odpowiedzi *nie mam zdania*, maksymalnie można było zaznaczyć trzy opcje. Według respondentów najbardziej zagrożoną grupą są *ludzie starsi* – blisko 47%, następnie *bezdomni* 41% oraz *bezrobotni* 23%. Zaledwie jedna osoba wskazała na *młodzież*, niestety 46% badanych nie miało zdania. Tak więc studentom – młodym ludziom, niewiele mówiło pojęcie wykluczenia cyfrowego. Podobne wyniki osiągnięto by, gdyby badania ankietowe skierowano do licealistów. Ten fakt może niepokoić, przecież w dzisiejszych czasach dostęp do nowych technologii jest ważnym aspektem życia człowieka.

Drugą płaszczyzną rozważania problemu *młodzież a wykluczenie cyfrowe* są podejmowane działania edukacyjne przeciwdziałające wykluczeniu cyfrowemu. Dzieci i młodzież podlegający obowiązkowi szkolnemu stykają się z edukacją w zakresie technologii informacyjnej oraz informatyki. Historia edukacji informatycznej w Polsce liczy już dwadzieścia trzy lata. To właśnie w roku 1985 opracowano Program powszechnej edukacji w zakresie wiedzy informatycznej oraz wdrażania i zastosowania techniki komputerowej w procesach kształcenia w średnich szkołach ogólnokształcących i zawodowych, który realizowano w latach 1986-1990. Kolejnym programem był Ramowy Program dotyczący Edukacji Informatycznej w Oświacie, funkcjonował on w Polsce w latach 1992-1994. W następnych latach, tj. 1994-1997, kontynuowano działania zmierzające między innymi do znowelizowania programu nauczania elementów informatyki i zorganizowania efektywniejszego systemu szkoleń. W roku 1997 przygotowano i zatwierdzono Narodowy Program Rozwoju Edukacji Informatycznej w Globalnym Społeczeństwie Informacji, jego celem było przygotowanie społeczeństwa polskiego do życia w warunkach społeczeństwa informacyjnego. Następnie podjęto prace nad miejscem edukacji informatycznej w zreformowanej szkole. W Podstawie programowej kształcenia ogólnego¹⁰ znalazł się zapis, że edukacja informatyczna w zreformowanej szkole będzie odbywała się na wielu płaszczyznach. Pierwszą z nich miało być interdyscyplinarne kształcenie w zakresie wykorzystywania technologii informacyjnej, a drugą edukacja informatyczna w formie wydzielonych zajęć z komputerami i technologią informacyjną.¹¹ Analiza ramowych planów nauczania dla poszczególnych typów szkół dostarcza nam następujących informacji: szkoła podstawowa, klasy IV-VI – 2 godziny dla przedmiotu informatyka dla całego cyklu nauczania, gimnazjum 2 godziny informatyki, liceum 2 godziny technologii informacyjnej lub informatyki. Na kolejnym etapie kształcenia, tj. studiach stopnia pierwszego, również nie zapomina się technologii informacyjnej, na prawie każdym kierunku studiów (np. administracja, europeistyka, politologia, stosunki międzynarodowe, kierunek lekarski, inżynieria środowiska) występuje przedmiot technologia informacyjna w wymiarze 30 godzin, któremu zostały przypisane 2 punkty ECTS. Treści kształcenia tego przedmiotu zamykają się w następujących ramach: pod-

¹⁰ Załącznik Nr 1 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 roku.

¹¹ Zainteresowani historią edukacji informatycznej w Polsce bliższe dane mogą znaleźć w rozdziale III książki *Edukacja informatyczna w szkole. Raport z badań* autorstwa Beaty Stachowiak.

stawy technik informatycznych, przetwarzanie tekstów, arkusze kalkulacyjne, bazy danych, grafika menedżerska i/lub prezentacyjna, usługi w sieciach informatycznych, pozyskiwanie i przetwarzanie informacji. Kształcenie to powinno zmierzać do uzyskania przez studenta Europejskiego Certyfikatu Umiejętności Komputerowych (ECDL – European Computer Driving Licence). To oczywiście minimum, jakie powinien uzyskać student podczas kształcenia na tym etapie swojej edukacji. Oczywiście jest to, iż w planach nauczania poszczególnych kierunków studiów uczelnie umieszczają także inne przedmioty, w nauczaniu których wykorzystuje się ICT lub też przedmioty związane ze specjalistycznym wykorzystaniem narzędzi informacyjno-komunikacyjnych w pracy zawodowej. W standardach kształcenia dla studiów drugiego stopnia nie ma zapisów o przedmiotach informatycznych, jednak należy mieć świadomość, że w wielu uczelniach realizuje się przedmioty autorskie.

Wydaje się, że osoba, która przeszła taką ścieżkę edukacyjną, nie powinna być wykluczona cyfrowo. Nie można jednak zapominać, że nie wszyscy dochodzą do mety, czyli do poziomu wykształcenia magisterskiego, niekiedy ta ścieżka urywa się wcześniej. Poza tym, wiadomości i umiejętności z zakresu ICT muszą być stale uaktualniane i ćwiczone, aby można było je wykorzystywać w życiu codziennym. Ilość godzin przeznaczona na edukację w zakresie technologii informacyjnej nie jest znikoma, ale czy jest wystarczająca? Trudno wypowiedzieć się na temat ilości godzin, podobnie trudno jest wypowiadać się na temat, czy we wszystkich poziomach i we wszystkich placówkach czas ten jest odpowiednio wykorzystywany. Poszukiwanie odpowiedzi na te pytania jest ważne, gdyż edukacja informatyczna młodzieży jest inwestycją w młode pokolenie.

Dbłość o młode pokolenie jest ważna, gdyż te osoby w krótkim czasie zaistnieją na rynku pracy. D. Batorski dowodzi, że istnieje wyraźny związek między korzystaniem z komputera i Internetu a lepszym funkcjonowaniem na rynku pracy.¹² Wyniki badań wskazują na to, że użytkownicy nowych technologii są bardziej konkurencyjni na rynku pracy.¹³ To oczywiście, przy pomocy Internetu łatwiej jest wyszukać ofertę pracy,¹⁴ łatwiej jest napisać, a później wysłać list motywacyjny i cv. Zresztą często firmy poszukujące pracowników dokonują rekrutacji drogą elektroniczną. Jak określają znawcy rynku pracy, to dzięki teleinformatyce ulega poprawie strona podaźowa, gdyż następuje zwiększenie szans poprzez doskonalenie umiejętności, oraz strona popytowa, gdyż możliwe jest elastyczne profilowanie stanowisk pracy. Nowe kompetencje przydają się nie tylko na rynku pracy, życie w XXI wieku wymaga nowych umiejętności. Sprostanie wymaganiom XXI wieku jest szczególnym wyzwaniem dla młodego pokolenia. Jak wskazują wyniki ankiety przeprowadzonej przez Politykę w 2007 roku wśród kluczowych dla XXI wieku kompetencji jest wiele związanych z wykorzystywaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych. Oto wybrane przykłady – używanie programów komputerowych typu Word, Excel, PowerPoint za zbędne uważa jedynie 0,18% respondentów, błyskawiczne znajdowanie potrzebnych informacji w Internecie – 0,26% ankietowanych, robienie zakupów przez Internet – 2,24%. Dla porównania umiejętność

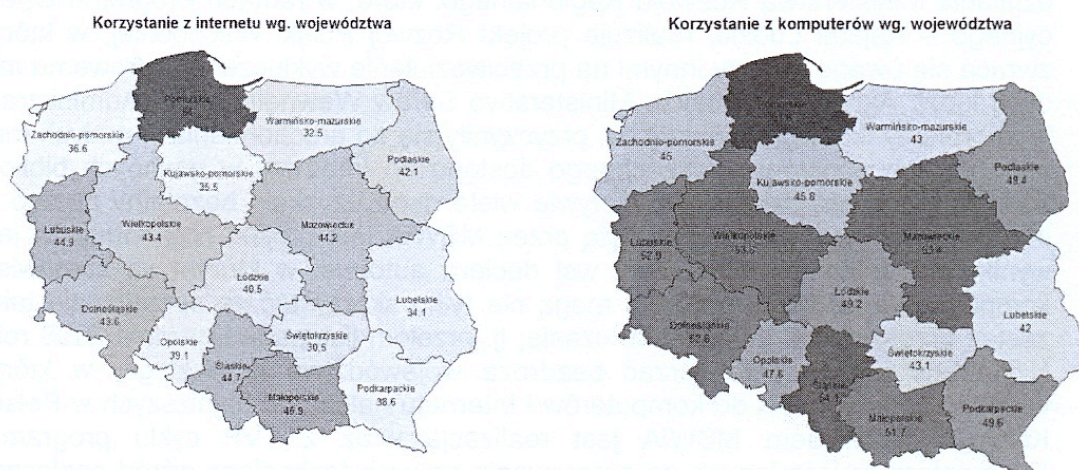
¹² *Wykluczenie cyfrowe*. Bezrobocie.pl, z dn. 30 września 2008 roku
<http://www.bezrobocie.org.pl/x/388163;jsessionid=9B758939447DB215E028CE3BAA606921>

¹³ S. Czubkowska: *Miliony Polaków bez Internetu*, z dn. 30 września 2008 roku.
http://www.dziennik.pl/wydarzenia/article232201/Miliony_Polakow_bez_internetu.html

¹⁴ Na przykład w dniu 23 września 2008 roku na portalu eGospodarka.pl znajdowało się 18051 ofert pracy

uszczenia prostej rzeczy (np. zasłony) 42,84% ankietowanych stwierdziło, iż ta umiejętność jest niepotrzebna w XXI wieku.¹⁵

Rozważając problem *młodzię a wykluczenie cyfrowe*, na jeszcze jedną kwestię musimy zwrócić uwagę. Wykluczenie cyfrowe jest zróżnicowane terytorialnie. To zróżnicowanie nie występuje jedynie pod kątem wielkości miejscowości, ale także położenia terytorialnego. Na rysunku 1. Zostały przedstawione dwie mapy Polski, z podziałem na województwa. Na pierwszej z nich zobrazowano korzystanie z komputerów, na drugiej z Internetu. Jak można zauważyć, województwa, dla których wskaźniki są najniższe, to lubelskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie – dotyczy to obu kategorii. Jak już wcześniej zostało wspomniane, czynnikiem warunkującym dostęp do komputerów oraz Internetu jest także wielkość miejscowości zamieszkania. Dane zespołu monitorującego wskazują na to, iż im większe miasto, tym dostęp jest powszechniejszy. W miastach powyżej 500000 mieszkańców dostęp do komputera plasuje się na poziomie 67,4%, w miastach o liczbie 200000-500000 wskaźnik ten wynosi 60,8%, w kolejnej kategorii miejscowości 100000-200000 dostępność maleje do poziomu 55,9%. W miastach o liczbie mieszkańców 20000-100000 dostęp do komputera jest na poziomie 55,7, w miastach małych, poniżej 20000 mieszkańców – 53,3%, natomiast na wsi wskaźnik dostępności wynosi 44,2%. Jak widać różnica między dużymi miastami a wsią jest znaczna, co prawda te badania dotyczą wszystkich mieszkańców, ale przecież przekładają się też na dostępność do komputera młodych ludzi. W przypadku dostępu do Internetu różnice też są widoczne. Dostępność w największych miastach jest na poziomie 57,6%, w miastach 200000-500000 mieszkańców 50,2%, dla miast 100000-200000 wskaźnik ten spada poniżej 50%, a mianowicie 44,3%, natomiast w przypadku wsi – dostępność do netu osiąga wskaźnik zaledwie 22,4%.

Rysunek nr 1. Dostępność do komputerów i Internetu z podziałem na województwa
Źródło: „Diagnoza społeczna 2007”. Warszawa 2007

¹⁵ Wyniki ankiety Kompetencje XXI wieku, z dn. 6 października 2008 roku: http://www.polityka.pl/polityka/index.jsp?place=Lead33&news_cat_id=1140&news_id=237428&layout=18&forum_id=12629&page=Threads&page=text

Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu młodzieży

Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu młodzieży jest bardzo ważne, przecież przebieg edukacji młodych ludzi ma wpływ na rozwój kraju, dlatego też w Polsce podejmuje się działania na wielu płaszczyznach. Oto niektóre z nich. Kluczową rolę w przeciwdziałaniu wykluczeniu cyfrowemu odgrywa Ministerstwo Edukacji Narodowej. W jego strukturach powołano do życia Departament Zwiększania Szans Edukacyjnych, którego działania zmierzają między innymi do zapobieżenia wykluczeniu cyfrowemu młodzieży i dzieci. Departament ten zajmuje się: realizacją zadań beneficjenta w ramach SPORZL 2004-2006, tworzeniem strategii resortu w zakresie informatyzacji szkół, wyposażaniem szkół w sprzęt komputerowy i oprogramowanie, dostosowaniem standardów edukacji informatycznej w Polsce do standardów obowiązujących w Unii Europejskiej, szkoleniem nauczycieli w zakresie stosowania ICT w pracy zawodowej, uczestnictwem w działaniach prowadzących do tworzenia w Polsce społeczeństwa informacyjnego, współpracą z międzynarodowymi organizacjami zajmującymi się edukacją informatyczną. W ramach działań wspieranych (nie tylko finansowo) przez Unię Europejską stworzono pracownie internetowe w szkołach, Internetowe Centra Informacji multimedialnej w bibliotekach szkolnych i pedagogicznych, wyposażono w sprzęt komputerowy centra kształcenia ustawicznego i centra kształcenia praktycznego. Nie można także zapominać o tym, iż działania MEN wspierają także inicjatywy pozarządowe, zmierzające do propagowania stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych przez uczniów i studentów. Wymieńmy tu chociażby takie projekty jak: Interklasa,¹⁶ Interszkola,¹⁷ Program Edukacyjno-Rozwojowy Społeczeństwa Informacyjnego „Polska-Europa-Polonia”,¹⁸ OpenOffice w każdej szkole.¹⁹

Do inicjatyw podejmowanych na szczeblu centralnym należą niewątpliwie działania Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, które, w ramach Programu Operacyjnego – Kapitał Ludzki, realizuje projekt Rozwój Polski Wschodniej, w którym zwraca się uwagę między innymi na przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu młodych ludzi. Aktywne jest także Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, jego projekty Ikonk@ i Ikonk@ cd, przyczyniły się do uruchomienia w małych miejscowościach punktów powszechnego dostępu do Internetu w gminnych bibliotekach publicznych, dzięki tej inicjatywie wiele osób uzyskało bezpłatny dostęp do Internetu. Drugą inicjatywą podjętą przez MSWiA jest projekt N@utobus, w jego wyniku do najmniejszych nawet wsi dociera autobus, w którym są stanowiska komputerowe, a zainteresowani mogą nie tylko skorzystać ze sprzętu, ale także zostać przeszkoleni. W ostatnim czasie, tj. przełom listopada i grudnia 2008 roku, N@utobus będzie przemierzać bezdroża województwa lubelskiego, w którym wskaźniki dostępności do komputerów i Internetu należą do najniższych w Polsce. Kolejnym działaniem MSWiA jest realizacja wraz z TVP cyklu programów E-lementarz zmierzających do promowania nowych technologii wśród społeczeństwa polskiego. Obecnie wiele też się wspomina o planowanym projekcie „Komputer dla ucznia”, który pilotażowo ma ruszyć we wrześniu 2009 i docelowo objąć

¹⁶ Źródło: <http://www.interklasa.pl>

¹⁷ Źródło: <http://www.interszkola.pl>

¹⁸ Źródło: <http://www.waw.org.pl>

¹⁹ Źródło: <http://www.vx.pl/edu>

wszystkich gimnazjalistów w latach 2010/2011.²⁰ Oprócz działań podejmowanych na szczeblu centralnym, również samorządy podejmują działania mające na celu zapobieżenie wykluczeniu cyfrowemu młodych ludzi. Jednym z przykładów może być samorząd Rudy Śląskiej, który objął opieką kilkanaścioro zdolnych, lecz niezamożnych, uczniów gimnazjów i zorganizował dla nich szkolenia kończące się uzyskaniem komputerowego prawa jazdy.²¹ Podobne działania podejmowane są także w Pleszewie, gdzie osoby ubogie oraz niepełnosprawne korzystające z pomocy społecznej nie tylko otrzymają nieodpłatnie komputery wraz z oprogramowaniem i dostępem do Internetu, ale także zostaną przeszkolone w zakresie używania sprzętu i oprogramowania.

Mówiąc o działaniach związanych z walką z wykluczeniem cyfrowym, nie można zapominać o roli portali internetowych. Ich znaczenie jest duże, gdy rozważamy kolejny etap edukacji informatycznej. Tę kwestię należy wziąć pod uwagę, aby nasza młodzież nie była tylko pokoleniem kopiuj-wklej. Niestety, oceniając polskie portale internetowe, w wielu przypadkach trzeba zgodzić się z oceną A. Andrzejczak, która pisze, że to nuda i sztampa.²² Wydaje się, że ta broń nie jest dostatecznie wykorzystywana.

Podsumowanie

Rozważania warto zakończyć jakimś optymistycznym stwierdzeniem, wydaje się, iż tym pozytywnym elementem jest fakt, iż samorządy zaczynają zajmować się problemem wykluczenia cyfrowego wśród młodzieży i dzieci.

20 *Uczniowie za roku dostaną komputery*. Źródło: http://wiadomosci.wp.pl/kat,1342,title,Uczniowie-za-rok-dostana-komputery,wid,9999746,wiadomosc_prasa.html?ticaid=16bdc z dnia 6 października 2008r.

21 *Gimnazjaliści odebrali europejskie certyfikaty*, <http://rudaslaska.naszemiasto.pl/wydarzenia/868436.html>

22 Andrzejczak: *Polskie portale edukacyjne dla dzieci – nuda i sztampa*, z dn. 7 października 2008 roku: http://edunews.pl/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=441.